

УДК 358:343.37

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/178-16>

Дикий А. П.

кандидат економічних наук, доцент,
Державний університет «Житомирська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5819-0236>

Dykyi Anatolii

Zhytomyr Polytechnic State University

ДІАГНОСТИКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ НАСЛІДКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ СИМПТОМИ ПРОБЛЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Найбільший вплив на рівень економічної безпеки держави чинять наслідки економічної злочинності, що проявляються в соціально-економічній сфері. Соціально-економічні наслідки економічної злочинності є вкрай важливими з позиції їх ліквідації та недопущення в майбутньому, вони є прямими показниками рівня економічної безпеки держави. Так, економічна злочинність призводить до зростання тіньового сектору і, як наслідок, недоотримання бюджетних доходів, що проявляється на державному боргу країни; високий рівень економічної злочинності впливає на конкурентоспроможність держави, адже визначає стан економіки, впливає на ефективність уряду країни; знижує рівень ділового середовища та призводить до низького рівня інфраструктури. Економічні наслідки призводять до соціальних наслідків, які впливають на розрив між доходами населення та якістю його життя.

Ключові слова: економічна злочинність, економічна безпека, державний борг країни, коефіцієнт Джині, симптоми, національна безпека країни.

DIAGNOSTICS OF THE SOCIO-ECONOMIC CONSEQUENCES OF ECONOMIC CRIME, IDENTIFYING THE SYMPTOMS OF THE PROBLEM OF ENSURING ECONOMIC SECURITY

The greatest influence on the level of economic security of the state is exerted by the consequences of economic crime, manifested in the socio-economic sphere. The socio-economic consequences of economic crime are extremely important from the point of view of their elimination and prevention in the future, they are direct indicators of the level of economic security of the state. Thus, economic crime leads to the growth of the shadow sector and, as a result, a lack of budget revenues, which is reflected in the country's public debt; a high level of economic crime affects the state's competitiveness, because it determines the state of the economy and affects the effectiveness of the country's government; lowers the level of the business environment and leads to a low level of infrastructure. Economic consequences lead to social consequences that affect the gap between the incomes of the population and their quality of life. The conducted research made it possible to identify a set of socio-economic consequences of economic crime, including: the formation of a package of debt obligations to external institutions to cover the deficit of own budget funds, which is caused, among other things, by various types of economic crimes, which leads to the emergence of threats in the national system security in general and economic security in particular; a decrease in the level of the country's competitiveness as an international agent as a result of unsuccessful economic policy and government activity, which favors the emergence and development of destructive processes in the country's economic security system; the differentiation of society according to the level of income and access to various social benefits, which determines the quality of life of the population, and therefore forms the level of the country's development, which is the basis for the formation of national security in general and economic security in particular.

Keywords: economic crime, economic security, national debt of the country, Gini coefficient, symptoms, national security of the country.

JEL Classification: JEL, O50

Постановка проблеми. Найбільший вплив на рівень економічної безпеки держави чинять наслідки економічної злочинності, що проявляються в соціально-економічній сфері. Соціально-економічні наслідки економічної злочинності є вкрай важливими з позиції їх ліквідації та недопущення в майбутньому, вони є прямими показниками рівня економічної безпеки держави. Так, економічна злочинність призводить до зростання тіньового сектору і, як наслідок, недоотримання бюджетних доходів, що проявляється на державному боргу країни; високий рівень економічної злочинності впливає на конкурентоспроможність держави, адже визначає стан економіки, впливає на ефективність уряду країни; знижує рівень ділового середовища та призводить до низького

рівня інфраструктури. Економічні наслідки призводять до соціальних наслідків, які впливають на розрив між доходами населення та якістю його життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідентифікації наслідків економічної злочинності для цілей державного управління свої праці присвятили М.Б. Бичко, В.Т. Білоус, М.Ю. Валуйська, В.В. Голина, Б.М. Головкин, Д.О. Грицишен В.А. Предборський, І.В. Супрунова, В.Я. Тацій, В.Г. Яригін. Проте, важливим є дослідження, що присвячене оцінці соціально-економічними наслідкам економічної злочинності крізь призму впливу на показники як характеризують місце країни в світовий рейтингах, зокрема за: державним боргом, індексом конкурентоспроможності, індексом якості життя та індексом Джині.

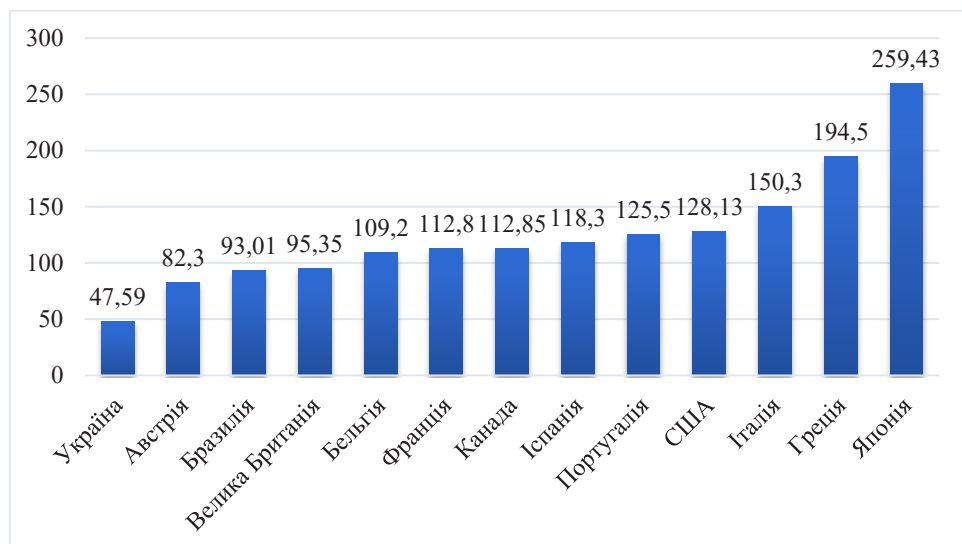

Рис. 1. Країни з найбільшим показником державного боргу відносно ВВП, % станом на 2021 р.

Метою статті є ідентифікація соціально-економічних наслідків економічної злочинності, що визначають симптоми проблеми гарантування економічної безпеки.

Викладення основного матеріалу. Ключовим показником сталості державних фінансів є показник загального державного боргу країни. Даний показник розраховується як співвідношення державного боргу до ВВП країни. Заборгованість розраховується як сума наступних категорій зобов'язань: валюта та депозити; боргові цінні папери, позики; страхування, пенсії, стандартизовані схеми гарантій та інша кредиторська заборгованість (рис. 1).

За показниками *countryeconomy.com*, які збирають дані для обчислень в Міністерствах фінансів,

Центральному банку, Національних службах статистики, Світовому Банку, Міжнародному валютному фонді, найвищий державний борг відносно ВВП серед розвинених країн має Японія – 259,43 % у 2021 році. Борг у 194,5 % накопичила Греція. У Італії показник досяг 150,3 %, а в Сполучених Штатах він становить 128,13 % від ВВП. Україна також займає далеко не останню позицію в даному рейтингу, показник державного боргу складає 47,59 % відносно ВВП країни [10].

Динаміку зміни загального державного боргу за роками в європейських країнах та країнах, які межують з Україною, можна простежити в табл. 1 та на рис. 2.

Таблиця 1

Показники державного боргу в європейських країнах та країнах, які межують з Україною за 2015–2021 рр.

Країни	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Австрія	84,90	82,80	78,50	74,10	70,60	82,90	82,30
Бельгія	105,20	105,00	102,00	99,90	97,60	112,00	109,20
Білорусь	53,01	53,48	53,16	47,52	41,00	47,49	41,18
Греція	176,70	180,50	179,50	186,40	180,60	206,30	194,50
Іспанія	103,30	102,70	101,80	100,40	98,20	120,40	118,30
Італія	135,30	134,80	134,20	134,40	134,10	154,9	150,30
Молдова	42,38	39,23	34,86	31,80	28,79	36,63	33,14
Нідерланди	64,60	61,90	57,00	52,40	48,50	54,70	52,40
Німеччина	68,60	68,00	58,90	61,30	64,60	69,00	71,90
Норвегія	31,60	38,13	38,64	39,66	40,94	46,80	43,41
Польща	51,30	54,50	50,80	48,70	45,70	57,20	53,80
Португалія	131,20	131,50	126,10	121,50	116,60	134,90	125,50
Росія	15,29	14,85	14,31	13,62	13,75	19,20	16,99
Румунія	37,80	37,90	35,30	34,50	35,10	46,90	48,90
Словаччина	51,70	52,30	51,50	49,40	48,00	58,90	62,20
Угорщина	75,80	74,90	72,10	69,10	65,30	79,30	76,80
Україна	79,50	73,51	71,62	60,42	50,49	60,57	47,59
Франція	95,60	98,00	98,10	97,80	97,40	115,00	112,80
Чехія	39,70	36,60	34,20	32,10	30,00	37,70	42,00
Швейцарія	42,16	40,95	41,77	39,79	39,64	43,33	42,07
Швеція	43,70	42,30	41,00	39,20	35,20	39,50	36,30

Джерело: на основі [10; 6]

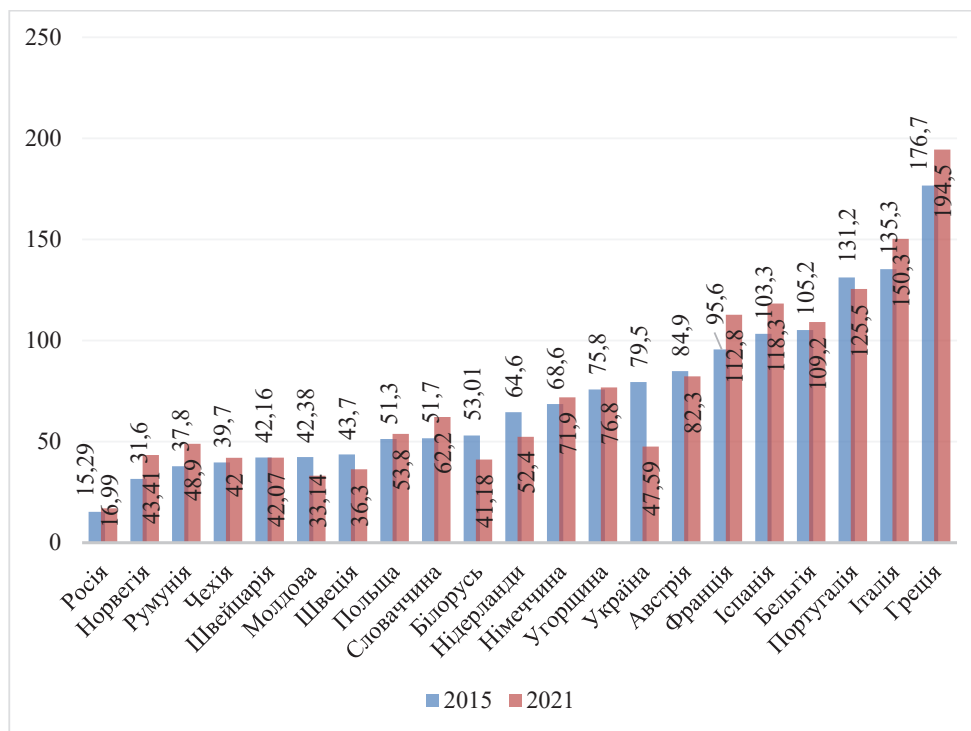

Рис. 2. Порівняльна характеристика загального державного боргу країн станом на 2015 та 2021 рр.

Джерело: на основі [10]

За даними таблиці 1 простежується, що найбільшу частку в структурі світового боргу серед проаналізованих країн впродовж 2015–2021 рр. займає Греція. Відповідно до дослідження Світового банку, якщо розмір державного боргу перевищує певну межу, то його подальше зростання призводить до уповільнення темпів росту ВВП. Перевищення державного боргу відносно ВВП спричиняє уповільнення економіки країни. Однак, попри негативні наслідки для економічного зростання, багато розвинених держав світу живуть в умовах, коли їх державний борг перевищує ВВП. Окрім Греції такими країнами є також Італія, Португалія, Бельгія, Іспанія, Франція. Найнижчий рівень заборгованості у росії – 16,99 % від ВВП, однак показник має тенденцію до зростання.

Тенденцію до погашення загального державного боргу впродовж 2015–2021 рр. мають наступні країни: Україна Нідерланди, Білорусь, Молдова, Швеція, Португалія, Австрія, Швейцарія.

Україна показала один з найкращих показників щодо сплати зовнішнього боргу станом на січень 2022 р. Якщо в 2015 році показник складав 79,5 %, то в 2021 році вже 30,5 %. Для країн, що розвиваються, до яких відноситься і Україна, значення даного показника може сягати до 64 % від ВВП. Аналогічна ситуація спостерігається в Нідерландах, де державний борг з 64,4 % від ВВП зменшився до 52,4 %.

Молдова в 2019 році досягла найнижчого показника 28,79 %, однак до 2021 року аналізований показник зріс до 33,14 %, хоча й не перевищив показник 2015 року – 42,38 %. В 2019 році найнижчого значення даного показника досягла і Швеція – 35,2 %, яка після стрибка в 2020 році до 39,5 %, знову змогла зменшити рівень зовнішнього боргу

до 36,3 % від ВВП (2021 р.). Швейцарія хоч має і допустимий рівень зовнішнього боргу (42,07 % – 2021 р.), проте тенденція до зменшення мізерна – (42,16 % в 2015 р.). Гірша ситуація в Австрії, де державний борг країни сягає 82,3 %, однак за даних таблиці, цей показник має нижче значення відносно базового року.

Високий рівень зовнішнього боргу, що продовжував зростати в 2021 р. має Греція (194,5 %), Франція (112,8 %), Іспанія (118,3 %), Італія (150,3 %), Бельгія (109,2 %). Оскільки борг перевищує 100 % від ВВП, в даних країнах очікується сповільнення зростання економіки. Державний борг продовжує зростати і в решті країн (Румунія, Норвегія, Словаччина, Німеччина, Польща Чехія), однак рівень боргу поки не сягає катастрофічної відмітки.

Власне державний борг виникає внаслідок фінансових запозичень держави, договорів і угод про надання кредитів та позик, пролонгації та реструктуризації боргових зобов'язань минулих років. Державний борг традиційно поділяють на зовнішній та внутрішній.

Зовнішній державний борг – заборгованість держави іншим країнам, міжнародним економічним організаціям та іншим особам. Державний зовнішній борг є частиною валового зовнішнього боргу країни.

Внутрішній державний борг – заборгованість держави власникам державних цінних паперів та іншим кредиторам.

Сукупність боргових зобов'язань держави містить також гарантований державою борг, що виникає внаслідок прийнятих на себе державою гарантій за зобов'язаннями третіх осіб, або прийняті на себе державою зобов'язання третіх осіб [8].

Так, за даними табл. 2 прослідковується ситуація, що в період з 2014 року відбулось стрибкоподібне збіль-

Таблиця 2

Державний та гарантований державою борг України з 2015 по 2021 рр. (млн. грн.)

Рік	Загальний борг	%	Зовнішній борг	Внутрішній борг
2015	1 572 180,2	42,9	1 042 719,6	529 460,6
2016	1 929 758,7	22,7	1 240 028,7	689 730,0
2017	2 141 674,4	11,0	1 374 995,5	766 678,9
2018	2 168 627,1	1,3	1 397 217,8	771 409,3
2019	1 998 275,4	-7,9	1 159 221,6	839 053,8
2020	2 551 935,6	27,7	1 518 934,8	1 033 000,8
2021	2 671 827,6	4,7	1 560 230,0	1 111 597,6

Джерело: [6]

шення розміру загального боргу України на 42,9 %. Дана ситуація пов'язана з початком військових дій країни-агресора на території України. Впродовж 2015-2021 рр. лише раз спостерігалось зниження частки загального боргу України на 7,9 % в 2019 році в національній валюті. Однак, якщо перевести даний борг в іноземну валюту, то спостерігається його зростання на 7,71 %. Коливання суми державного боргу зумовлено, зокрема, зміцненням національної валюти [5].

Індекс конкурентоспроможності. Рейтинг світової конкурентоспроможності базується на 333 критеріях конкурентоспроможності, відібраних у результаті всебічного дослідження з використанням економічної літератури, міжнародних, національних і регіональних джерел і відгуків ділових кіл, урядових установ і науковців. Критерії переглядаються та оновлюються на регулярній основі, коли з'являються нові теорії, дослідження та дані, а також у міру розвитку світової економіки [18]. Даний індекс аналізується за чотирма основними економічними показниками країни:

- стан економіки;
- ефективність уряду країни;
- оцінка ділового середовища;
- наявність інфраструктури.

Результати світового рейтингу конкурентоспроможності 2021 р. очолили країни Європи: на першому місці – Швейцарія, на другому – Швеція, третє місце – Данія. Четверте місце було присвоєно Нідерландам. У свою чергу Сінгапур, який був першим у 2019–2020 рр. опинився на п'ятому місці. Визначальними факторами конкурентоспроможності стали наяв-

ність інновацій, цифровізація, підтримуюча політика та соціальна згуртованість [4].

В ТОП-10 лідерів в 2021 році увійшли: Швейцарія, Швеція, Данія, Нідерланди, Сінгапур, Норвегія, Гонконг, Тайвань, Китай, ОАЕ, США.

Також серед європейських країн Фінляндія зайняла 11 позицію. На 12 місці за показником конкурентоспроможності опинився Люксембург, Ірландія – 14, Німеччина – 15, Велика Британія – 18, Австрія – 19, Бельгія – 24, Франція – 29, Чехія – 34, Португалія – 36, Іспанія – 39, Словенія – 40, Італія – 41. Пострадянські країни розташувались в рейтингу 2021 року таким чином: Естонія – 26 місце, Литва – 30, Казахстан – 35, Латвія – 38.

Серед країн, які межують з Україною, на 42 місці знаходиться Угорщина, на 47-у – Польща, Румунія розмістилась на 48 місці.

Так, у 2021 р. Україна за даними Інституту розвитку менеджменту (Швейцарія) посіла 54-те місце у Світовому рейтингу конкурентоспроможності серед 64 можливих країн.

Аналізуючи динаміку показників України, в даному рейтингу можна сказати, що з 2018 року спостерігається тенденція до покращення позиції України серед інших країн світу рис. 3.

В період з 2016 по 2018 рр. позиція України коливалась в рейтингу між 59 та 60 місцем, а в 2019 р. піднялась на 5 позицій вгору з показником 57,303, зайнявши 54 місце. Таку ж позицію в рейтингу Україна посіла і в 2021 р., однак спостерігається зниження індексу конкурентоспроможності країни на 7,254, що становить показник 50,049 [4].

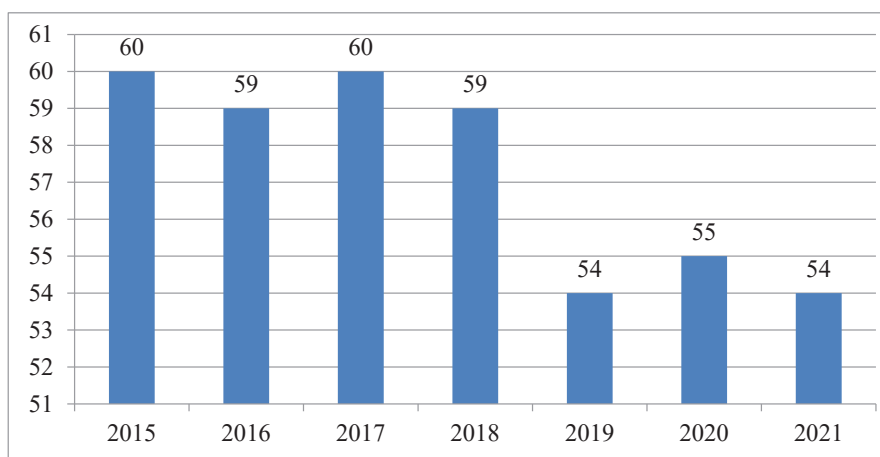

Рис. 3. Місце України в рейтингу конкурентоспроможності країн за 2015–2021 рр.

Джерело: на основі [11; 12]

Коефіцієнт (індекс) Джині. Коефіцієнт Джині був розроблений італійським статистиком Коррадо Джині та опублікований у його статті 1912 року «Варіативність і мінливість» (італ. *Variabilità e mutabilità*). Спираючись на роботу американського економіста Макса Лоренца, Джині запропонував використовувати різницю між гіпотетичною прямою лінією, що зображує досконалу рівність, і фактичною лінією, що зображує доходи людей, як міру нерівності. Коефіцієнт Джині є одним із найбільш використовуваних показників економічної нерівності та обчислюється Світовим банком. Коефіцієнт може приймати будь-які значення від 0 до 1 (або від 0 % до 100 %). У випадку, при якому значення коефіцієнта дорівнює нулю, спостерігається ситуація абсолютно рівномірного розподілу доходу між населенням. Коефіцієнт, який дорівнює одиниці, представляє ідеальну нерівність, за якої одна особа в сукупності отримує весь дохід, а інші – нічого не отримують. Крім того, в деяких поодиноких випадках коефіцієнт може перевищувати 100 %. Теоретично це може статися у випадку, коли дохід або багатство населення є від'ємними. В цілому, коефіцієнт зазвичай коливається в межах від 24 % до 63 %. Коефіцієнт Джині не є абсолютним показником доходу чи багатства країни. Він вимірює лише розподіл доходу чи багатства між населенням [16].

Серед переваг коефіцієнта Джині можна виокремити:

- властивості симетрії та інваріантності сукупності для коефіцієнта Джині гарантують, що нерівність повністю залежить від розподілу доходу, а не від імен чи кількості одержувачів доходу;

- інваріантність масштабу (або однорідність нульового ступеня) гарантує, що міра нерівності буде незмінною, якщо всі доходи масштабуються вгору або вниз за загаль-

ним коефіцієнтом. Якщо дохід зростає в постійній пропорції для всіх (скажімо, внаслідок економічного зростання), тоді нерівність не змінюється, доки відносне становище індивідів у розподілі доходу залишається незмінним.

- принцип слабкої передачі, який у цьому контексті вимагає передачі доходу від однієї особи до іншої, яка є багатшою (або настільки багатшою), щоб збільшити нерівність або залишити її незмінною. Цей принцип ще називають Пігу-Дальтона: нерівність зменшується, коли фіксована сума передається від багатшої людини біднішій (при цьому реципієнт залишається біднішим за донора) [15].

Загальний перелік країн, які входять до переліку, що аналізується за коефіцієнтом Джині становить 136 країн. В розрізі європейських країн коефіцієнт Джині демонструє наступну динаміку наведену в табл. 3.

Аналізуючи дані таблиці 4, можна спостерігати, що рівень нерівності доходів Франції в 1994 році і в 2018 році залишився на тому ж самому рівні – 32 %. В таких країнах як: Угорщина, Норвегія, Італія, Словаччина, Швеція, Чехія, Польща, Румунія, Німеччина, Бельгія, Білорусь динаміка коефіцієнта Джині мала тенденцію до зростання відповідно до базового року, що свідчить про зростання ступеня нерівномірності розподілу доходу серед населення. Покращилась ситуація в таких країнах як: Греція, Україна, Португалія, Швейцарія, Молдова, Австрія, Нідерланди, Іспанія, Росія, де індекс Джині отримав спадну тенденцію.

Вважаємо за доцільне розглянути динаміку зміни коефіцієнту Джині в країнах Європи за проаналізований період у вигляді наступного графіку (рис. 4).

Згідно з даними рис. 5, в період з 1991-2003 рр. найрівномірніше з представлених країн дохід в межах населення розподілявся в таких країнах: Словаччина –

Таблиця 3

Показник коефіцієнту Джині у розрізі європейських країн

Країна	Базовий рік	2005	2010	2015	Фактичний рік	Абсолютне відхилення базового року до фактичного	Відносне відхилення базового року до фактичного
Австрія	1994 – 0,31	0,29	0,30	0,31	2019 – 0,30	-0,01	-4%
Бельгія	1992 – 0,25	0,29	0,28	0,28	2019 – 0,27	+0,02	+9%
Білорусь	1993 – 0,22	0,28	0,29	0,26	2020 – 0,24	+0,03	+13%
Греція	1995 – 0,37	0,35	0,34	–	2019 – 0,33	-0,04	-10%
Іспанія	1995 – 0,37	0,32	0,35	0,36	2019 – 0,34	-0,02	-6%
Італія	1991 – 0,31	0,34	0,35	0,35	2018 – 0,35	+0,04	+12%
Молдова	1997 – 0,37	0,36	0,32	0,27	2019 – 0,26	-0,11	-30%
Нідерланди	1993 – 0,30	0,29	0,28	–	2019 – 0,29	-0,01	-4%
Німеччина	1991 – 0,29	0,32	0,30	0,27	2018 – 0,32	+0,02	+8%
Норвегія	1991 – 0,25	0,31	0,26	0,33	2019 – 0,28	+0,03	+10%
Польща	1992 – 0,29	0,34	0,33	0,36	2019 – 0,30	+0,01	+3%
Португалія	2003 – 0,39	0,38	0,36	0,38	2019 – 0,33	-0,06	-16%
Росія	1993 – 0,48	0,41	0,40	2016 – 0,44	2020 – 0,36	-0,12	-26%
Румунія	1992 – 0,25	0,30	0,28	0,41	2019 – 0,35	+0,09	+37%
Словаччина	1992 – 0,20	0,30	0,27	0,26	2019 – 0,23	+0,03	+15%
Угорщина	1991 – 0,30	0,30	0,29	–	2019 – 0,30	+0,00	+1%
Україна	1992 – 0,30	0,29	0,25	0,25	2020 – 0,26	-0,04	-14%
Франція	1994 – 0,32	0,30	0,34	0,33	2018 – 0,32	+0,00	+0%
Чехія	1992 – 0,21	0,27	0,27	0,26	2019 – 0,25	+0,05	+22%
Швейцарія	1992 – 0,34	0,34	0,33	0,32	2018 – 0,33	-0,01	-2%
Швеція	1992 – 0,25	0,27	0,28	0,29	2019 – 0,29	+0,04	+18%

Джерело: на основі [17; 14]

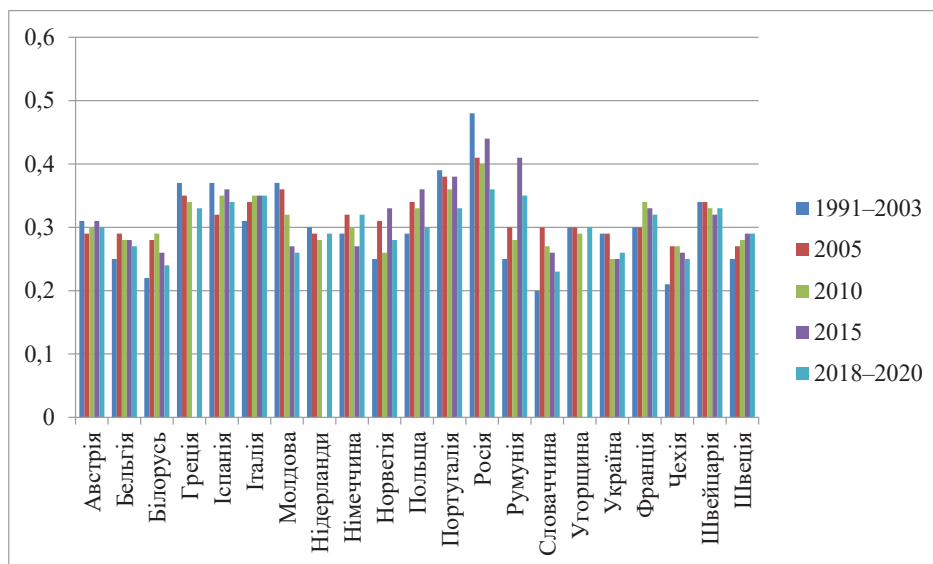

Рис. 4. Динаміка зміни коефіцієнту Джині в країнах Європи

Джерело: на основі [17; 14]

0,2; Чехія – 0,2; Білорусь – 0,22; Бельгія – 0,25; Норвегія – 0,25; Румунія – 0,25; Швеція – 0,25; Німеччина – 0,29; Польща – 0,29; Україна – 0,29. Дещо менш рівномірніше розподілялися доходи в Нідерландах, Угорщині, Франції, Австрії, Італії, Швейцарії, Греції, Іспанії, Молдові, Португалії. Коефіцієнт Джині в цих країнах варіюється в межах 30-39 %. Найгірша ситуація спостерігалася в росії, індекс Джині якої складав 48 %, а отже значна частина доходів зосереджувалась в руках найбагатших осіб країни.

В 2005 році ситуація особливо не змінилась. Найрівномірніше дохід розподілявся в Чехії, Швеції, білорусі, Австрії, Бельгії, Нідерландах та Україні. Найгірша ситуація, як і за попередній проаналізований період спостерігалась в росії.

Найнижче значення показника в 2010 році мала Україна – 25 %. В топ найзбалансованіших країн за розподілом доходу серед населення також увійшли: Норвегія, Словаччина, Чехія, Бельгія, Нідерланди, Румунія, Швеція, Білорусь та Угорщина. Росія хоч і покращила індекс Джині на 8 %, порівняно з 2005 роком, проте залишилась у самому кінці рейтингу з найвищим показником нерівномірності розподілу доходів серед аналізованих країн. Лідерами та аутсайдерами серед списку проаналізованих країн Європи в 2015 році залишились ті ж самі країни, що і в 2010 році, а саме: Україна з найкращим показником – 0,25 та Росія з найгіршим показником – 0,44.

За останнім проаналізованим періодом (2018–2020 рр.) найкращий індекс Джині має Словаччина на рівні 23 %, а найгірший показник залишається в росії (36 %), навіть незважаючи на те, що за попередній проаналізований період, його значення суттєво знизилось в бік рівномірності розподілу доходів серед населення.

Розглянемо більш детально показники індексу Джині для України за період 1991–2020 рр. (рис. 5).

В цілому, узагальнивши наведе вище, є підстави стверджувати про те, що індекс Джині в Україні є одним з найнижчих в світі і в 2020 році склав 26 %. При чому, показник має спадну тенденцію від моменту підписання

Указу Президента України Леоніда Кучми «Про грошову реформу в Україні» в 1996 році, після кризового 1995 року, де показник Джині мав найвище значення за роки незалежності та складав 39 %. Окрім того, слід зазначити, що чим вищим є значення коефіцієнту, тим більшим є розрив між бідними та багатими верствами населення.

Індекс якості життя. Рейтинг якості життя щорічно розраховується міжнародним проектом Numbeo [7] серед країн світу, починаючи з 2012 року на початок календарного року. Щороку кількість країн в цьому рейтингу зростає (з 51 – в 2012 р. до 82 – в 2021 році). Розрахунок здійснюється за наступними критеріями, зокрема: клімат, рівень забруднення довкілля, купівельна спроможність населення, співвідношення цін на житло і доходу, вартість життя, рівень безпеки, якість охорони здоров'я, час у дорозі на роботу [9]. Тобто, фактично – це є суб'єктивна оцінка якості життя населення, яка ґрунтується на об'єктивних показниках.

В роботі досліджувались показники якості життя населення в країнах Європейського Союзу, а також – пострадянського простору.

Отже, дослідимо індекс якості життя країн, що входять до Європейського Союзу, за 2019–2021 рр. (табл. 4).

Аналізуючи показники табл. 4, можна говорити про наступне:

– не зважаючи, в цілому, на високу оцінку якості життя населення країн Європейського Союзу, є країни в яких якість життя населення знизилась. Серед цих країн: Австрія (182,4 б. – 2021 р. та 191,1 б. – 2019 р.; зниження показника на 8,7 б.); Бельгія (150,9 б. – 2021 р. та 162,1 б. – 2019 р.; зниження показника на 11,2 б.); Болгарія (126,3 б. – 2021 р. та 130,6 б. – 2019 р.; зниження показника на 4,3 б.); Греція (129,9 б. – 2021 р. та 137,8 б. – 2019 р.; зниження показника на 7,9 б.); Данія (190 б. – 2021 р. та 198,6 б. – 2019 р.; зниження показника на 8,6 б.); Естонія (173,6 б. – 2021 р. та 180,9 б. – 2019 р.; зниження показника на 7,3 б.); Ірландія (150,9 б. – 2021 р. та 160,8 б. – 2019 р.; зниження показника на 9,9 б.); Іспанія (164,5 б. – 2021 р. та 174,2 б. – 2019 р.; зниження

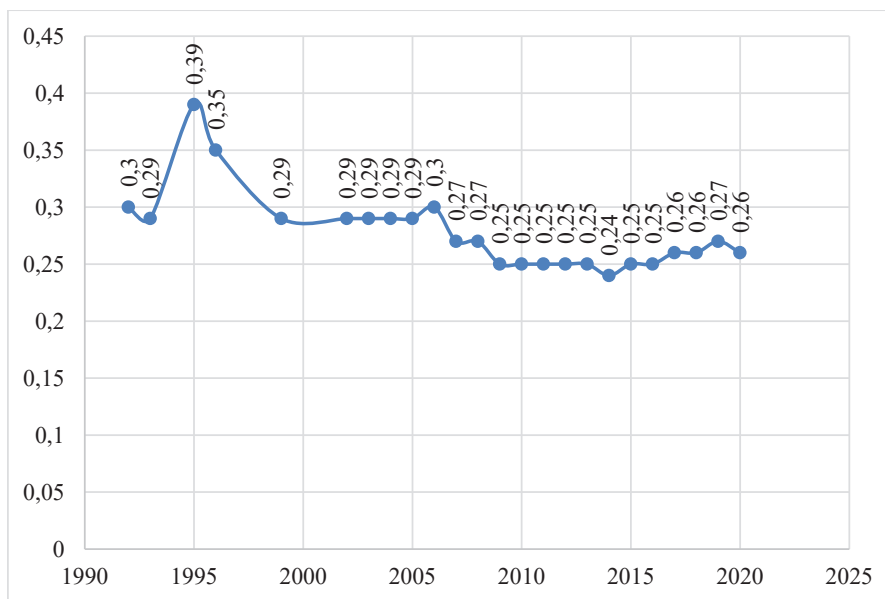

Рис. 5. Аналіз рівня нерівності доходів в Україні за період 1991–2020 рр.

Джерело: [13]

показника на 9,7 б.); Італія (138,6 б. – 2021 р. та 145,7 б. – 2019 р.; зниження показника на 7,1 б.); Кіпр (144,1 б. – 2021 р. та 157,6 б. – 2019 р.; зниження показника на 13,5 б.); Латвія (147,6 б. – 2021 р. та 149,2 б. – 2019 р.; зниження показника на 1,6 б.); Нідерланди (183,3 б. – 2021 р. та 188,9 б. – 2019 р.; зниження показника на 5,6 б.); Німеччина (176,8 б. – 2021 р. та 187 б. – 2019 р.; зниження показника на 10,2 балів); Польща (132,6 б. – 2021 р. та 148 б. – 2019 р.; зниження показника на 15,4 б.); Португалія (161,9 б. – 2021 р. та 163,5 б. – 2019 р.; зниження показника на 1,6 б.); Румунія (131,7 б. – 2021 р. та 140,3 б. – 2019 р.; зниження показника на 8,6 б.); Словаччина (149,7 б. – 2021 р. та 153,1 б. – 2019 р.; зниження показника на 3,4 б.); Словенія (168,2 б. – 2021 р. та 176 б. – 2019 р.; зниження показника на 7,8 б.); Фінляндія (182,8 б. – 2021 р. та 194 б. – 2019 р.; зниження показника на 11,2 б.); Франція (150,7 б. – 2021 р. та 157,8 б. – 2019 р.; зниження показника на 7,1 б.); Хорватія (156,1 б. – 2021 р. та 165,3 б. – 2019 р.; зниження показника на 9,2 б.); Чехія (156,3 б. – 2021 р. та 158,8 б. – 2019 р.; зниження показника на 2,5 б.); Швеція (171,4 б. – 2021 р. та 178,7 б. – 2019 р.; зниження показника на 7,3 б.);

– незначні відхилення спостерігаються в: Угорщині (134 б. – 2021 р. та 134,5 б. – 2019 р.; зміна показника на – 0,5 б.);

– абсолютно позитивна динаміка прослідковується в показниках: Литви (160 б. – 2021 р. та 156,4 б. – 2019 р.; зміна показника на +3,6 б.).

Отже, з вищенаведеної інформації слідує, що незважаючи на те, що Європейський Союз – стала, надійна, соціально-орієнтована інституція, а її країни є високорозвиненими з доволі високим індексом якості життя, індекс якості життя населення є нестійкою категорією, та в більшості випадків прямує до спадання. Проте, серед досліджуваних країн, не зважаючи ні на що, найвищі позиції в рейтингу займають Данія та Нідерланди – 1 і 2 місце відповідно.

Таблиця 4

Індекс якості життя в країнах Європейського Союзу, 2019–2021 рр.

Країна	Індекс якості життя за роками		
	2019	2020	2021
Австрія	191,1	182,5	182,4
Бельгія	162,1	153,5	150,9
Болгарія	130,6	129,8	126,3
Греція	137,8	133,1	129,9
Данія	198,6	192,7	190,0
Естонія	180,9	177,8	173,6
Ірландія	160,8	153,5	150,9
Іспанія	174,2	169,8	164,5
Італія	145,7	140,8	138,6
Кіпр	157,6	147,9	144,1
Латвія	149,2	150,0	147,6
Литва	156,4	159,4	160,0
Нідерланди	188,9	183,7	183,3
Німеччина	187,0	179,8	176,8
Польща	148,0	141,8	132,6
Португалія	163,5	162,9	161,9
Румунія	140,3	132,4	131,7
Словаччина	153,1	152,5	149,7
Словенія	176,0	172,2	168,2
Угорщина	134,5	128,2	134,0
Фінляндія	194,0	190,2	182,8
Франція	157,8	153,9	150,7
Хорватія	165,3	159,0	156,1
Чехія	158,8	156,2	156,3
Швеція	178,7	175,9	171,4

Джерело: побудовано на основі даних [7]

Для виявлення тенденцій щодо якості життя в країнах пострадянського простору, та здійснення порівняльного аналізу, пропонуємо розглянути табл. 5.

Таблиця 5
Індекс якості життя в країнах пострадянського простору, 2019–2021 рр.

Країни	Індекс якості життя за роками		
	2019	2020	2021
Азербайджан	Н/Д	Н/Д	102,9
Білорусь	141,5	134,8	107,3
Грузія	120,9	115,9	118,9
Естонія	180,9	177,8	173,6
Казахстан	87,2	88,3	96,4
Латвія	149,2	150,0	147,6
Литва	156,4	159,4	160,0
Росія	104,9	102,3	101,7
Україна	102,3	104,8	107,4

Джерело: побудовано на основі даних [7]

Аналізуючи показник якості життя в пострадянських країнах, можна констатувати, що є ряд країн, які не потрапили до рейтингу, серед них: Вірменія, Киргизстан, Молдова, Таджикистан, Туркменістан та Узбекистан.

Найвищий показник якості життя у 2021 році мають Естонія (173,6 б.), Литва (160 б.) та Латвія (147,6 б.), проте якщо Литва (160 б. – 2021 р. та 156,4 б. – 2019 р.) постійно покращує свої позиції, то Латвія та Естонія погіршили свої показники. Так, Латвія погіршила свій показник на 1,6 б. (147,6 б. – 2021 р. та 149,2 б. – 2019 р.), та Естонія погіршила свій показник на 7,3 б. (173,6 б. – 2021 р. та 180,9 б. – 2019 р.).

За досліджуваний період найбільше знизився показник індексу якості життя в Білорусії (141,5 б. – 2019 р. та 107,3 б. – 2021 р.), тобто абсолютне відхилення має від'ємне значення в 34,2 б.; схожа тенденція спостерігається у випадку з Грузією (120,9 б. – 2019 р. та 118,9 б. – 2021 р.) та Росією (104,9 б. – 2019 р. та 101,7 б. – 2021 р.), хоча показник зменшився на 2 б. та 3,2 б. відповідно.

В свою чергу, Азербайджан у 2021 р. вперше з'явився в даному рейтингу, його показник становив 102,9 б.

Позитивний приріст показника якості життя простежується в Казахстані (+9,2 б.) та в Україні (+5,1 б.).

Окремо проаналізуємо показник якості життя в Україні, дані щодо якого зображено на рис. 6.

Отже, з рис. 6, можна стверджувати, що, в 2012 році індекс якості життя в Україні досягнув свого критичного від'ємного значення. Передусім, можемо пов'язати це з тим, що на той час при владі був режим Януковича, який асоціювався з злочинами, зокрема, з економічними. Тому всі показники, які включаються до індексу якості життя, підкріплювались діями пануючого політичного режиму та були узаконені через діючу нормативно-правову базу. За час правління В. Януковича, індекс якості життя досягнув свого максимального значення на початку 2013 року, після чого почав поступово зменшуватись і сягав 20,1 бала на початку 2015 року.

Варто зазначити, що навіть з приходом П. Порошенка до влади та прийняття підвищення курсу долара до 26 грн., а згодом В. Зеленського – до 29 грн. та від початку 2015 року і до тепер Україна весь час лише зміцнює свої позиції в даному міжнародному рейтингу.

Окрім того, позитивним є той факт, що незважаючи на бойові дії, що відбуваються на Сході України, індекс якості життя населення, хоч і не суттєво, проте зростає.

Висновки. Проведене дослідження дало можливість ідентифікувати сукупність соціально-економічних наслідків економічної злочинності, серед яких:

- формування пакету боргових зобов'язань перед зовнішніми інституціями задля покриття дефіциту власних бюджетних коштів, який спричинений в тому числі різними видами економічних злочинів, що призводить до виникнення загроз в системі національної безпеки в цілому, та економічної безпеки, зокрема;

- зниження рівня конкурентоспроможності країни як міжнародного агента внаслідок невдалої економічної політики та діяльності уряду, що приєє виникненню та розвитку деструктивних процесів в системі економічної безпеки країни;

- диференціація суспільства за рівнем доходів та доступністю до різних соціальних благ, що визначає якісний рівень життя населення, а отже формує рівень розвитку країни, який є основою для формування національної безпеки в цілому та економічної безпеки зокрема.

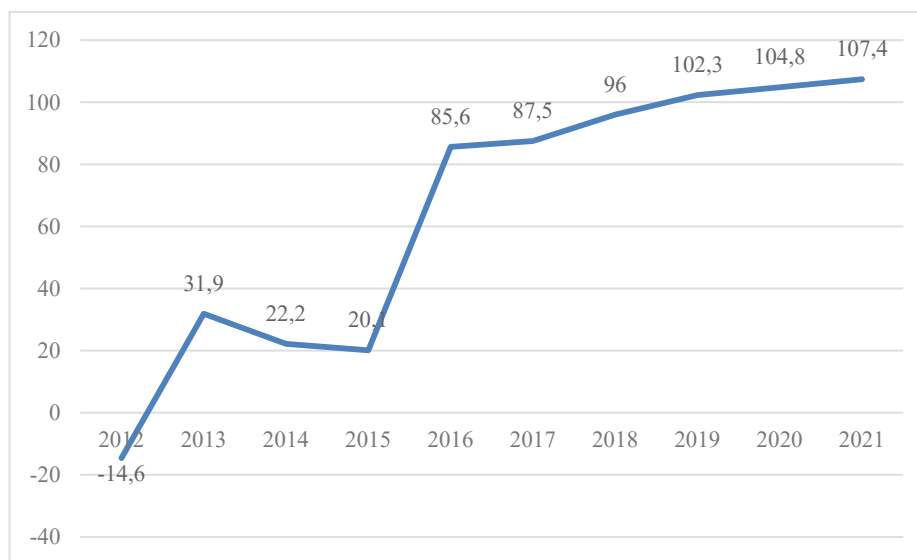

Рис. 6. Індекс якості життя в Україні за 2013–2021 рр.

Джерело: на основі [7]

Список використаних джерел:

1. Грицишен Д.О. Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності : монографія. Житомир : Вид. О.О. Євенок, 2020. 384 с.
2. Грицишен Д.О. Економічна злочинність як загроза державній безпеці: сутність та засоби протидії. *Наукові праці МАУП*. 2020. С. 74–86.
3. Грицишен Д.О. Оцінка рівня безпеки України як середовища поширення економічної злочинності за міжнародними рейтингами. *Науковий вісник Ужгородського університету. Секція Економіка*. 2020. № 2. С. 10–21.
4. Данько В. Рейтинг конкурентоспроможності: МІМ вкотре представив Україну в дослідженні IMD. URL: <https://eba.com.ua/rejtyng-konkurentnospromozhnosti-mim-vkotre-predstaviv-ukrayinu-v-doslidzhenni-imd>.
5. Державний борг у 2019 році одночасно впав і зріс на 8%. URL: <https://finclub.net/ua/news/derzhavnyi-borh-u-2019-rotsi-odnochasno-vpav-i-zris-na-8protsent.html>
6. Державний борг України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>
7. Індекс якості життя. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=
8. Мінфін: офіційний сайт. URL: <https://minfin.com.ua/>
9. Як змінювалось місце в рейтингу. URL: <https://www.slovovidilo.ua/2021/07/19/infografika/svit/indeks-yakosti-zhyttya-yak-zminyuvalosya-misce-ukrayiny-rejtynhu>
10. General government gross debt. URL: <https://countryeconomy.com>
11. IMD World Competitiveness Online. URL: <https://worldcompetitiveness.imd.org>
12. IMD World Competitiveness Ranking 2021. URL: https://cedakenticomedia.blob.core.windows.net/cedamediacontainer/kentico/media/researchcataloguedocuments/pdfs/wcy2021_imd-ranking_2021.pdf
13. Income inequality: Gini coefficient, 2019. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/economic-inequality-gini-index?tab=chart&country=~UKR>
14. Our World in Data. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/economic-inequality-gini-index?tab=table&time=1991..latest&country=UKR~BLR~RUS~DEU~GBR~USA~CHN~POL>
15. Panzera D., Postiglione P. Measuring the spatial dimension of regional inequality: An approach based on the Gini correlation measure. *Social Indicators Research*. 2020. Vol. 148.2. P. 379–394. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11205-019-02208-7>
16. Solt F. Measuring income inequality across countries and over time: The standardized world income inequality database. *Social Science Quarterly*. 2020. Vol. 101.3 108. P. 1183–1199. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/toc/15406237/2020/101/3>
17. World Bank Poverty and Inequality Platform (PIP). URL: <https://pip.worldbank.org/>
18. World Competitiveness Ranking. URL: <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness/>

References:

1. Hrytsyshen, D.O. (2020) *Derzhavna polityka v sferi zapobihannia ta protydii ekonomichnij zlochynnosti* [State policy in the field of prevention and counteraction of economic crime]. Zhytomyr: O.O. Yevenok. (in Ukrainian)
2. Hrytsyshen, D.O. (2020) *Ekonomichna zlochynnist' iak zahroza derzhavnij bezpetsi: sutnist' ta zasoby protydii* [Economic crime as a threat to state security: essence and countermeasures]. *Naukovi pratsi MAUP*, pp. 74–86. (in Ukrainian)
3. Hrytsyshen, D.O. (2020) *Otsinka rivnia bezpeky Ukrainy iak seredovyscha poshyrennia ekonomichnoi zlochynnosti za mizhnarodnymy rejtynhamy* [Assessment of the level of security of Ukraine as an environment for the spread of economic crime according to international ratings]. *Naukovy visnyk Uzhhorods'koho universytetu*, vol. 2, pp. 10–21. (in Ukrainian)
4. Dan'ko, V. *Rejtynh konkurentospromozhnosti: MIM vkotre predstaviv Ukrainu v doslidzhenni IMD* [Competitiveness rating: MIM once again presented Ukraine in the IMD study]. Available at: <https://eba.com.ua/rejtyng-konkurentnospromozhnosti-mim-vkotre-predstaviv-ukrayinu-v-doslidzhenni-imd> (in Ukrainian)
5. *Derzhavny borh u 2019 rotsi odnochasno vpav i zris na 8%* [The national debt in 2019 simultaneously fell and increased by 8%]. Available at: <https://finclub.net/ua/news/derzhavnyi-borh-u-2019-rotsi-odnochasno-vpav-i-zris-na-8protsent.html> (in Ukrainian)
6. *Derzhavny borh Ukrainy*. Minfin [State debt of Ukraine. Ministry of Finance.]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (in Ukrainian)
7. *Indeks yakosti zhyttia* [Quality of life index]. Available at: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title= (in Ukrainian)
8. *Minfin: ofitsijnyj sayt* [Ministry of Finance: official website.]. Available at: <https://minfin.com.ua/> (in Ukrainian)
9. *Yak zminiuvalos' mistse v rejtynhu* [How the place in the rating changed]. Available at: <https://www.slovovidilo.ua/2021/07/19/infografika/svit/indeks-yakosti-zhyttya-yak-zminyuvalosya-misce-ukrayiny-rejtynhu> (in Ukrainian)
10. *General government gross debt*. Available at: <https://countryeconomy.com>
11. *IMD World Competitiveness Online*. Available at: <https://worldcompetitiveness.imd.org>
12. *IMD World Competitiveness Ranking 2021*. Available at: https://cedakenticomedia.blob.core.windows.net/cedamediacontainer/kentico/media/researchcataloguedocuments/pdfs/wcy2021_imd-ranking_2021.pdf
13. *Income inequality: Gini coefficient, 2019*. Available at: <https://ourworldindata.org/grapher/economic-inequality-gini-index?tab=chart&country=~UKR>
14. *Our World in Data*. Available at: <https://ourworldindata.org/grapher/economic-inequality-gini-index?tab=table&time=1991..latest&country=UKR~BLR~RUS~DEU~GBR~USA~CHN~POL>
15. Panzera, D., Postiglione, P. (2020) *Measuring the spatial dimension of regional inequality: An approach based on the Gini correlation measure*. *Social Indicators Research*, vol. 148.2, pp. 379–394. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11205-019-02208-7>
16. Solt, F. (2020) *Measuring income inequality across countries and over time: The standardized world income inequality database*. *Social Science Quarterly*, vol. 101.3 108, pp. 1183–1199. Available at: <https://onlinelibrary.wiley.com/toc/15406237/2020/101/3>
17. *World Bank Poverty and Inequality Platform (PIP)*. Available at: <https://pip.worldbank.org/>
18. *World Competitiveness Ranking*. Available at: <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness/>